

Ekonomiczne i finansowe przyczyny szarej strefy w Unii Europejskiej

PAULINA PUKIN

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Finansów, ul. M. Czapowskiego 4,
10-719 Olsztyn, Polska

 paulina.pukin@student.uwm.edu.pl

 orcid.org/0000-0002-2162-079X

Abstrakt

Motywacja: Szara strefa jest problemem o zasięgu globalnym ze względu na powiązania gospodarcze oraz migracje ludności. Nieoficjalna gospodarka występuje w każdym państwie. Jej poziom oraz charakterystyka są uwarunkowane przez czynniki społeczno-kulturowe, ekonomiczne oraz polityczno-prawne.

Cel: Celem artykułu jest wskazanie przyczyn powstania i opis rozwoju zjawiska szarej strefy w państwach Unii Europejskiej (UE).

Materiały i metody: Wykorzystano krytyczną analizę literatury przedmiotu, zarówno polskojęzycznej, jak i zagranicznej oraz analizę statystyczną. Materiał empiryczny stanowią dane Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Fundacji *Heritage* oraz organizacji *Transparency International*.

Wyniki: W 2016 roku odnotowano silną zależność między poziomem szarej strefy a Indekssem Wolności Fiskalnej, Indekssem Percepcji Korupcji oraz PKB *per capita*. Zdecydowanie słabsza zależności wystąpiła między skalą nieoficjalnej gospodarki a stopą bezrobocia. Jednak nie można uznać, że nie jest to czynnik wpływający na podjęcie decyzji o uczestnictwie w szarej strefie.

Słowa kluczowe: szara strefa; nieoficjalna gospodarka; Unia Europejska

JEL: E26; E62

1. Wprowadzenie

W literaturze przedmiotu nie istnieje jednoznaczna definicja zjawiska szarej strefy. **Schneider i Enste** (2000) zdefiniowali szarą strefę jako „wszystkie aktywności ekonomiczne, które powinny być uwzględnione przy obliczaniu rozwoju społeczno-gospodarczego (PKB), ale nie są zarejestrowane”. Zgodnie z inną definicją, osoby pracujące w szarej strefy nie są chronione prawnie, a ich warunki pracy oraz wynagrodzenia mogą być niestabilne i niepewne (**Chen**, 2007, s. 2).

W literaturze przedmiotu można także spotkać problemy terminologiczne, związane z istnieniem wielu synonimów szarej strefy, tj. gospodarka: równoległa, nieobserwowana, nieraportowana, nieformalna. W Europejskim Systemie Rachunków Narodowych i Regionalnych (**European Union**, 2010) można także spotkać podział nieoficjalnej gospodarki na trzy aktywności: nielegalną, ukrytą i nieformalną. Każde z tych określeń dotyczy innego aspektu szarej strefy (**Kondzielnik**, 2017, s. 151).

Szarą strefę można uznać za problem gospodarki światowej z dwóch powodów. Po pierwsze, zjawisko to dotyczy wszystkich państw, choć poziom i charakter szarej strefy różni się między państwami (Schneider i Hasan, 2016). Po drugie, powiązania gospodarcze narastające w wyniku globalizacji przyczyniają się do tego, że szara strefa stała się problemem międzynarodowym, a nawet światowym. W celu ograniczenia rozwoju nieoficjalnej gospodarki rządy państw powinny ustalić wspólną politykę przeciwdziałającą, która jednak uwzględniałaby zróżnicowane uwarunkowania społeczno-gospodarcze poszczególnych państw (Petrova, 2019, s. 2).

Celem artykułu jest wskazanie przyczyn powstania i opis rozwoju zjawiska szarej strefy w państwach Unii Europejskiej (UE).

W sekcji 2. dokonano przeglądu literatury podmiotu. W sekcji 3. opisano wykorzystane materiały i metody. W sekcji 4. przedstawiono otrzymane wyniki, natomiast w sekcji 5. zawarto podsumowanie przeprowadzonej analizy.

2. Przegląd literatury

Prezentację wyników analizy statystycznej poprzedzono zestawieniem przyczyn powstania i opisem rozwoju szarej strefy, o których wspominają specjaliści zajmujący się nieoficjalną gospodarką, tj. Arsić i in. (2015), Dell'Anno (2007), Kelmanson i in. (2019), Mara (2011), Medina i Schneider (2018), Schneider (2012), Schneider i in. (2010) oraz Tudose i Clipa (2016).

Tudose i Clipa (2016) wymienili kilka przyczyn powstania i rozwoju szarej strefy, tj.: system ekonomiczny, presja fiskalna, wartości wyznawane przez społeczeństwo, system społeczny, kultura, jakość instytucji publicznych, regulacje, międzynarodowy kontekst i specyfika lokalnego samorządu.

Schneider (2012) wyróżnił cztery główne przesłanki sprzyjające podjęciu decyzji o rozpoczęciu działalności w szarej strefie. Koncentrują się one głównie na niespełnianiu obowiązków administracyjnych oraz zobow-

wiązań wynikających z polityki fiskalnej i polityki zatrudnienia danego państwa. Są to m.in.:

- unikanie podatku od dochodu lub od wartości dodanej oraz innych należności podatkowych;
- unikanie płacenia składek na ubezpieczenie społeczne;
- unikanie konieczności spełniania określonych norm rynku pracy, np.: płacy minimalnej, maksymalnej liczby godzin pracy, norm bezpieczeństwa;
- unikanie przestrzegania niektórych obowiązków administracyjnych, np.: wypełniania kwestionariuszy statystycznych lub innych formularzy administracyjnych.

Arsić i in. (2015) zwrócili szczególną uwagę na wpływ nieefektywności systemu podatkowego na rozwój nieoficjalnej gospodarki. Autorzy uznali, że kluczowym czynnikiem szarej strefy jest system podatkowy. Najistotniejsze elementy systemu podatkowego, które mogą wpływać na rozwój szarej strefy to: wielkość i struktura obciążeń podatkowych, skuteczność administracji w poborze podatków, polityka karna, złożoność i sprawiedliwość systemu podatkowego oraz koszty wynikające z przestrzegania przepisów. Zgodnie z tym podejściem, wzrost obciążeń podatkowych przyczynia się do wzrostu poziomu szarej strefy w gospodarce.

Niektórzy autorzy dzielą czynniki ze względu na ich charakter. Medina i Schneider (2018) uznali, że poziom szarej strefy uwarunkowany jest kwestiami: pieniężnymi, regulacyjnymi oraz instytucjonalnymi. Przyczyny pieniężne obejmują unikanie płacenia podatków i wszystkich składek na ubezpieczenie społeczne. Kwestie regulacyjne rozumiane są jako unikanie rządowej biurokracji lub obciążeń wynikających z ram regulacyjnych. Natomiast przyczyny instytucjonalne dotyczą: możliwości postępowań korupcyjnych, jakości instytucji politycznych i praworządności.

Medina i Schneider (2018) wymienili także czynniki, które kształtują szarą strefę, tj.: obciążenia podatkowe i składki na ubezpieczenia społeczne, jakość infrastruktury instytucjonalnej, korupcja, regulacje, usługi sektora publicznego, moralność podatkowa, przeciw-

działanie nieuczciwym praktykom, rozwój oficjalnej gospodarki, bezrobocie, wskaźnik zatrudnienia, rozmiar sektora rolniczego w gospodarce, wykorzystywanie gotówki oraz wzrost gospodarczy (mierzony PKB lub PKB *per capita*).

Schneider i in. (2010) przygotowali podobną listę czynników wpływających na rozwój szarej strefy. Są nimi m.in.: obciążenia podatkowe, intensywność regulacji, usługi sektora publicznego, oficjalna gospodarka, wskaźniki pieniężne, rynek pracy oraz wzrost gospodarczy (mierzony PKB *per capita*).

Dell'Anno (2007) zaprezentował kolejne zestawienie czynników wpływających na rozwój nieoficjalnej gospodarki. Autor podzielił czynniki wpływające na rozwój szarej strefy na: ekonomiczne, prawne oraz związane z zobowiązaniami statystycznymi. Do pierwszej grupy czynników zaliczył: chęć unikania opodatkowania i innych obciążeń w celu zmniejszenia kosztów działalności. Przyczyną prawną jest przeregulowanie gospodarki w takich kwestiach, jak: określenie maksymalnej liczby przepracowanych godzin i bezpieczeństwa pracy. Ponadto, przedsiębiorcy także nie są chętni do wypełnienia wszelkich kwestionariuszy statystycznych.

Inny podział zaproponowała Mara (2011). Podzieliła ona przyczyny powstawania i rozwoju szarej strefy ze względu na rozwój społeczno-gospodarczy państw. Uznała ona, że w państwach rozwiniętych nieoficjalna gospodarka przeważnie wynika z niechęci do płacenia podatków, obciążeń społecznych i zbyt dużej interwencji rządu. W państwach transformujących szara strefa jest rezultatem słabego planowania, scentralizowanej kontroli i biurokracji. Natomiast w państwach rozwijających się przyczynami tego zjawiska są: utrzymywanie stosunków przedkapitalistycznych przypominających rodzaj gospodarki naturalnej (barteru), chroniczne bezrobocie oraz niekonkurencyjność wobec kapitalistycznych ośrodków.

Zdecydowanie rzadziej w literaturze przedmiotu wyróżnia się czynniki, które

wpływają na motywację do podjęcia pracy na nieformalnym rynku pracy. Teoria dualnego rynku pracy dotyczy niedoskonałości rynku pracy. Zgodnie z nią, występuje podział społeczeństwa na dwie części: grupę uprzywilejowaną oraz osoby o niskich kwalifikacjach, które mają trudności w znalezieniu pracy na formalnym rynku pracy. Osoby zaliczane do tej kategorii często decydują się na pracę w szarej strefie (Uys i Blaauw, 2006, ss. 248–255).

Kelmanson i in. (2019) podzieliли uwarunkowania szarej strefy na czynniki wyjścia (*exit*) oraz wykluczenia (*exclusion*). Pierwsze z nich związane są z dobrowolnymi wybojami obywateli, którzy podejmują decyzję o wejściu na nieformalny rynek. Natomiast aspekty wykluczenia wynikają z formalnych utrudnień, przez które dana osoba poszukuje zatrudnienia w szarej strefie. Czynniki wyjścia obejmują:

- uciążliwe i kosztowne regulacje, w tym wysokie koszty wejścia i bariery handlowe;
- skomplikowane i nadmierne opodatkowanie oraz słabą administrację podatkową;
- bariery administracyjne, w tym nadmierne formalności i korupcja;
- niski poziom monitorowania i egzekwowania łamania prawa;
- niskie korzyści z formalnego zatrudnienia lub formalnej rejestracji;
- niską jakość dóbr i usług publicznych (infrastruktura, ochrona socjalna);
- indywidualne preferencje dla samozatrudnienia.

Czynniki wykluczające obejmują natomiast:

- uciążliwe i kosztowne regulacje, w tym wysokie koszty wejścia i bariery handlowe;
- brak możliwości znalezienia pracy w sektorze formalnym, szczególnie w przypadku niektórych grup demograficznych, np. młodych lub starych pracowników lub grup etnicznych;
- niską wydajność;
- niski poziom umiejętności i niską jakość kapitału ludzkiego.

3. Materiały i metody

Wykorzystano krytyczną analizę literatury przedmiotu oraz analizę statystyczną. Materiał empiryczny stanowią dane Banku Światowego (2016), Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW) zamieszczone w publikacji Kelmanson i in. (2019), Fundacji Heritage (2016) oraz organizacji Transparency International (2016).

Pierwszą wymienioną metodą była analiza źródeł naukowych. Realizację badań zainicjowały studia literaturowe w oparciu o krajowe i zagraniczne publikacje naukowe dotyczące problematyki szarej strefy.

Analiza danych statystycznych umożliwiła określenie zależności między poziomem szarej strefy a wybranymi wskaźnikami: tj. Indeksami Wolności Fiskalnej (*Index of Fiscal Freedom*), Indeksami Percepcji Korupcji (*Corruption Perception Index*), PKB *per capita* oraz stopą bezrobocia. Wykorzystano współczynnik korelacji liniowej r-Pearsona.

Poziom szarej strefy rozumiany jest jako stosunek między nieoficjalną gospodarką a PKB. Wskaźnik ten oszacowano na podstawie publikacji MFW, tj. opracowania Kelmanson i in. (2019).

Fundacja Heritage (2016) określa ilościowo wolność fiskalną. Za pomocą Indeksu Wolności Fiskalnej można zmierzyć obciążenie podatkowe, nałożone przez rząd. Składa się on z trzech czynników ilościowych: górnej krańcowej stawki podatkowej od dochodu indywidualnego, górnej krańcowej stawki podatkowej od dochodu przedsiębiorstw oraz całkowitego obciążenia podatkowego, wyrażonego jako procent PKB (Ott, 2018, s. 479).

Indeks Percepcji Korupcji zaproponowała organizacja Transparency International (2016). Jest to wskaźnik subiektywny, ponieważ umożliwia klasyfikację państw według stopnia korupcji postrzeganej przez urzędników państwowych i polityków (Zouaoui i in., 2017, s. 85).

Dane dotyczące PKB *per capita* oraz stopy bezrobocia pochodzą z Banku Światowego (2016). Wszystkie dane dotyczą sytuacji gospodarczo-politycznej oraz zjawiska szarej

strefy w państwach członkowskich Unii Europejskiej (UE) w 2016 roku (bez Malty ze względu na brak danych) oraz w latach 1991–2015 (z uwzględnieniem Malty). Dane te pochodzą z opracowania Medina i Schneider (2018).

4. Wyniki badania

Państwa UE znacznie różnią się między sobą pod względem przeciętnego poziomu szarej strefy w latach 1999–2015 (tabela 1.). Najniższy poziom (do ok. 10%) odnotowano w Austrii, Luksemburgu i Holandii. Przeciętny poziom nieoficjalnej gospodarki (od 10% do 25%) występował w Niemczech, Szwecji, Finlandii, Irlandii, Francji, Czechach, Danii, Słowacji, Belgii, Portugalii, na Łotwie, Estonii, Słowenii, Hiszpanii i we Włoszech. Do państw o najwyższym poziomie szarej strefy (powyżej 25%) zaliczyć można: Polskę, Litwę, Węgry, Grecję, Chorwację, Bułgarię, Maltę, Rumunię i Cypr.

W latach 1991–2015 spadł poziom szarej strefy we wszystkich państwach UE. Najniższy spadek (poniżej 10%) odnotowano w Grecji, na Malcie, Luksemburgu i Austrii. Natomiast najwyższy spadek (powyżej 40%) dotyczył Bułgarii, Holandii, Niemiec, Czech, Irlandii i Polski. Warto zaznaczyć, że Polska i Bułgaria to państwa, które przeszły transformację. Poziom szarej strefy w analizowanych latach uwarunkowany był wieloma czynnikami, m.in. różnicami społeczno-gospodarczymi i polityczno-prawnymi.

Na podstawie analizy współczynników korelacji między poziomem szarej strefy a wybranymi wskaźnikami, wymienionymi w tabeli 2., można wyciągnąć następujące wnioski. Po pierwsze, wysoki poziom wskaźnika odnotowano w przypadku Indeksu Wolności Fiskalnej, Indeksu Percepcji Korupcji i PKB *per capita*. Zdecydowanie słabsza zależność dotyczyła poziomu nieoficjalnej gospodarki i stopy bezrobocia. Jednak nie można uznać, że zjawisko bezrobocia nie wpływa na poziom szarej strefy (tabela 3.).

Zgodnie z otrzymanymi wynikami, najsilniejszą, ujemną zależność odnotowano między

dzy PKB *per capita* a poziomem szarej strefy (-0,76). Wraz ze wzrostem PKB na osobę zmniejszał się poziom szarej strefy (wykres 1.). Państwa wysoko rozwinięte (Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Francja, Irlandia, Luksemburg, Szwecja, Holandia i Niemcy) charakteryzowały się bardzo niskim poziomem nieoficjalnej gospodarki. Natomiast w państwach transformujących się, o niższym poziomie wzrostu społeczno-gospodarczego (Bułgaria, Chorwacja, Litwa, Łotwa, Rumunia, Słowacja Polska i Węgry), odnotowano wyższy poziom szarej strefy.

Silną i ujemną zależność odnotowano także w przypadku poziomu szarej strefy i Indeksu Percepcji Korupcji (-0,68). Państwa UE charakteryzowały się wysokim poziomem tego wskaźnika. Oznacza to, że w wielu państwach europejskich istniały niewielkie możliwości nieuczciwych praktyk. Wraz ze wzrostem korupcji, zwiększał się poziom nieoficjalnej gospodarki (wykres 2.). Do państw o najwyższym poziomie Indeksu Percepcji Korupcji (w przedziale 40–50%) zaliczyć można Bułgarię, Grecję, Włochy, Rumunię, Węgry, Chorwację. Państwa te charakteryzowały się ponadto najwyższym poziomem szarej strefy.

Silną i dodatnią zależność odnotowano między poziomem szarej strefy a Indekssem Wolności Fiskalnej (0,64). Państwa o wysokim poziomie tego wskaźnika charakteryzowały się jednocześnie wysokim poziomem szarej strefy (wykres 3.). Może to oznaczać, że obywatele państw, w których obciążenia podatkowe nakładane przez rząd są zbyt wysokie, decydują się na tworzenie przedsiębiorstw w szarej strefie.

Słabą i dodatnią zależność odnotowano między poziomem nieoficjalnej gospodarki a stopą bezrobocia (0,23). Jedynie w kilku państwach o stopie bezrobocia powyżej 10% (najwyższej stopie bezrobocia w UE w analizowanym okresie) występował bardzo wysoki (powyżej 24%) poziom nieoficjalnej gospodarki (wykres 4.). Po państwach tych należał Cypr, Chorwacja, Grecja, Portugalia i Włochy. W wielu państwach o relatywnie niskiej stopie bezrobocia występował wysoki poziom szarej

strefy, tj. w Bułgarii, Estonii, na Litwie, na Łotwie, Polsce i Rumunii.

5. Zakończenie

Poziom szarej strefy uwarunkowany jest wieloma czynnikami, zarówno społeczno-kulturowymi, jak i ekonomicznymi, finansowymi, politycznymi i prawnymi. Główne z nich to: chęć unikania płacenia obciążeń podatkowych lub składek na ubezpieczenia społeczne, system ekonomiczny, wzrost gospodarczy, regulacje, biurokracja, korupcja oraz powszechna akceptacja ze strony społeczeństwa.

Zgodnie z otrzymanymi wynikami, najsilniejsza zależność wystąpiła między poziomem szarej strefy a Indekssem Wolności Fiskalnej, Indekssem Percepcji Korupcji oraz PKB *per capita*. Zdecydowanie słabszą zależność zanotowano między poziomem nieoficjalnej gospodarki a stopą bezrobocia. Jednak nie można uznać, że nie jest to czynnik wpływający na podjęcie decyzji o uczestnictwie w szarej strefie. Po pierwsze, badania opierały się na prostej analizie statystycznej. Po drugie, dane dotyczyły krótkiego okresu i wyłącznie państw europejskich.

Bibliografia

- Arsić, M., Arandarenko, M., Radulović, B., Randelović, S., i Janković I. (2015). Causes of the shadow economy. W: G. Krstić, i F. Schneider (red.), *Formalizing the shadow economy in Serbia: contributions to economics*. Cham: Springer. doi:10.1007/978-3-319-13437-6_4.
- Bank Światowy. (2016). Pobrane 21.07.2020 z <https://data.worldbank.org>.
- Chen, M.A. (2007). Rethinking the informal economy: linkages with the formal economy and the formal regulatory environment. *DESA Working Papers*, 46. doi:10.18356/0634a775-en.
- Dell'Anno, R. (2007). The shadow economy in Portugal: an analysis with the MIMIC approach. *Journal of Applied Economics*, 10(2). doi:10.1080/15140326.2007.12040490.
- European Union. (2010). *European system of accounts*. doi:10.2785/16644.
- Heritage. (2016). *Tax Burden 2016*. Pobrane 21.07.2020 z <https://www.heritage.org>.

- Kelmanson, B., Kirabaeva, K., Medina, L., Mircheva B., i Weiss, J. (2019). Explaining the shadow economy in Europe: size, causes and policy options. *IMF Working Papers*, 19/278. doi:10.5089/9781513520698.001.
- Kondzielnik, O. (2017). Szara strefa w Polsce: wybrane aspekty. *Studia Ekonomiczne: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 315.
- Mara, E.R. (2011). Causes and consequences of underground economy. *MPRA Paper*, 36438.
- Medina, L., i Schneider, F. (2018). Shadow economies around the world: what did we learn over the last 20 years. *IMF Working Paper*, 18(17). doi:10.5089/9781484338636.001.
- Ott, J. (2018). Economic freedom: better without size of government. *Social Indicators Research*, 135(2). doi:10.1007/s11205-016-1508-x.
- Petrova, K. (2019). Globalization and the informal economy in developing countries. W: N. Faghih (red.), *Globalization and development: contributions to economics*. Cham: Springer. doi:10.1007/978-3-030-14370-1_3.
- Schneider, F. (2012). The shadow economy and work in the shadow: what do we (not) know. *IZA Discussion Paper*, 6423.
- Schneider, F., Buehn, A., i Montenegro, C.E. (2010). New estimates for the shadow economies all over the world. *International Economic Journal*, 24(4). doi:10.4337/9780857930880.00007.
- Schneider, F., i Enste, D.H. (2000). Shadow economies: size, causes, and consequences. *Journal of Economic Literature*, 38(1). doi:10.1257/jel.38.1.77.
- Schneider, F., i Hassan, M., (2016). Size and development of the shadow economies of 157 world-wide countries: updated and new measures from 1999 to 2013. *Journal of Global Economics*, 04(03). doi:10.4172/2375-4389.1000218.
- Transparency International. (2016). *Corruption Perceptions Index 2016*. Pobrane 21.07.2020 z <https://www.transparency.org>.
- Tudose, B.M., i Clipa, R.I. (2016). An analysis of the shadow economy in EU countries. *CES Working Papers*, 8(2).
- Uys, M.D., i Blaauw, P.F. (2006). The dual labour market theory and the informal sector in South Africa. *Acta Commercii*, 6(1). doi:10.4102/ac.v6i1.122.
- Zouaoui, A., Al. Qudah. A., Arab, M.B. (2017). World Corruption Perception Index analysis. *Research Journal of Finance and Accounting*, 8(24).

Informacje uzupełniające

Wkład autorski: autor zaakceptował ostateczną wersję artykułu.

Źródła finansowania: artykuł został w całości sfinansowany ze środków własnych autora.

Aneks

Tabela 1.
Poziom szarej strefy w państwach członkowskich UE w latach 1999–2015 (w % PKB)

Państwo	1991	1996	2001	2006	2011	2015	Przeciętny poziom szarej strefy w latach 1999–2015	Zmiana (w %)
Austria	9,03	9,85	8,50	8,34	8,47	9,01	8,93	0,00
Belgia	22,10	23,41	19,78	20,74	17,71	17,8	20,57	-19,46
Bułgaria	35,13	31,45	34,91	26,78	22,39	20,83	29,17	-40,71
Chorwacja	30,70	35,64	30,91	23,80	24,64	22,96	28,81	-25,21
Cypr	36,22	28,94	28,40	29,90	32,71	32,20	31,30	-11,10
Czechy	18,42	16,05	15,80	13,14	11,68	10,47	14,83	-43,16
Dania	17,08	16,50	14,23	12,66	15,26	14,70	15,19	-13,93
Estonia	23,54	30,22	26,16	19,00	19,67	18,49	23,80	-21,45
Finlandia	16,52	15,91	12,46	11,26	12,19	13,30	13,49	-19,49
Francja	14,96	16,28	13,31	13,31	11,81	11,65	14,08	-22,13
Grecja	28,79	28,63	26,46	24,90	27,08	26,45	27,06	-8,13
Hiszpania	27,49	26,13	23,02	22,96	23,65	22,01	24,52	-19,93
Irlandia	18,36	16,69	12,92	12,59	12,49	9,58	13,89	-47,82
Litwa	21,15	32,22	29,31	22,38	20,86	18,65	25,15	-11,82
Luksemburg	11,07	11,97	10,18	10,33	10,34	10,38	10,67	-6,23
Łotwa	20,07	28,07	25,18	18,13	18,67	16,62	22,23	-17,19
Malta	31,54	33,12	30,66	28,69	28,06	29,43	29,80	-6,69
Holandia	13,21	12,80	10,40	10,94	8,09	7,83	10,77	-40,73
Niemcy	13,26	14,62	12,48	11,41	9,05	7,75	11,97	-41,55
Polska	33,10	28,40	26,90	24,18	19,33	16,67	25,10	-49,64
Portugalia	23,28	23,01	21,79	22,69	20,37	17,82	21,88	-23,45
Rumunia	36,03	31,12	32,33	28,88	25,41	22,94	30,14	-36,33
Słowacja	17,19	18,45	17,23	13,52	11,96	11,18	15,33	-34,96
Słowenia	27,41	27,02	25,00	20,94	22,18	20,21	24,09	-26,27
Szwecja	15,54	16,40	12,10	11,14	11,08	11,74	13,28	-24,45
Węgry	31,89	29,18	24,70	21,05	21,87	20,49	25,23	-35,75
Włochy	29,14	24,18	23,55	23,81	24,54	22,97	24,95	-21,17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Medina i Schneider (2018, ss. 61–76).

Tabela 2.

Zestawienie poziomu szarej strefy (w % PKB) z Indekssem Wolności Fiskalnej, Indekssem Percepcji Korupcji, PKB *per capita* (w tys. USD) oraz stopą bezrobocia (w %) w państwach członkowskich UE w 2016 roku

Państwo	Poziom szarej strefy	Indeks Wolności Fiskalnej	Indeks Percepcji Korupcji	PKB <i>per capita</i>	Stopa bezrobocia
Austria	9,6	50,7	75,0	45,2	6,0
Belgia	22,1	44,2	77,0	42,0	7,8
Bulgaria	37,8	91,1	41,0	7,5	7,6
Chorwacja	35,0	70,8	49,0	12,4	13,1
Cypr	30,4	76,1	55,0	24,0	13,0
Czechy	19,4	82,5	55,0	18,5	4,0
Dania	18,4	39,5	90,0	54,7	6,2
Estonia	34,6	81,9	70,0	26,5	6,8
Finlandia	20,0	66,5	89,0	43,8	8,8
Francja	15,0	47,7	69,0	37,0	10,1
Grecja	30,2	64,4	44,0	18,1	23,5
Hiszpania	20,3	58,3	58,0	26,5	19,6
Holandia	13,3	52,7	83,0	46,0	6,0
Irlandia	15,8	73,6	73,0	63,2	8,4
Litwa	35,3	92,9	59,0	15,0	7,9
Luksemburg	9,7	61,1	81,0	104,3	6,3
Łotwa	29,6	84,8	57,0	14,2	9,6
Niemcy	16,7	61,5	81,0	42,1	4,1
Polska	27,8	75,5	62,0	12,4	6,2
Portugalia	24,5	60,5	62,0	20,0	11,1
Rumunia	34,8	87,5	48,0	9,6	5,9
Słowacja	19,5	80,1	51,0	16,5	9,7
Słowenia	28,0	58,6	61,0	21,6	8,0
Szwecja	18,8	44,4	88,0	52,0	7,0
Węgry	26,9	78,7	48,0	13,0	5,1
Włochy	27,3	55,8	47,0	30,9	11,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Światowy (2016), Heritage (2016), Kelmanson i in. (2019), Transparency International (2016).

Tabela 3.

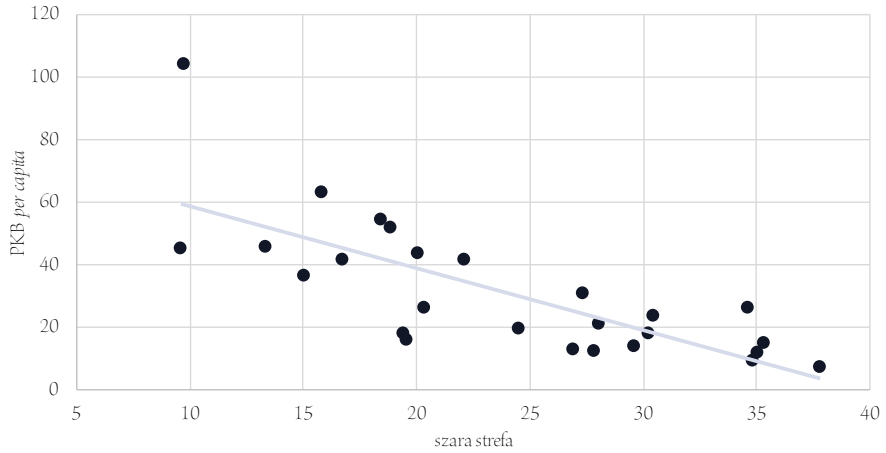
Korelacja między poziomem szarej strefy a wybranymi wskaźnikami

Wyszczególnienie	Indeks Wolności Fiskalnej	Indeks Percepcji Korupcji	PKB <i>per capita</i>	Stopa bezrobocia
szara strefa	0,64	-0,68	-0,76	0,23

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Światowy (2016), Heritage (2016), Kelmanson i in. (2019), Transparency International (2016).

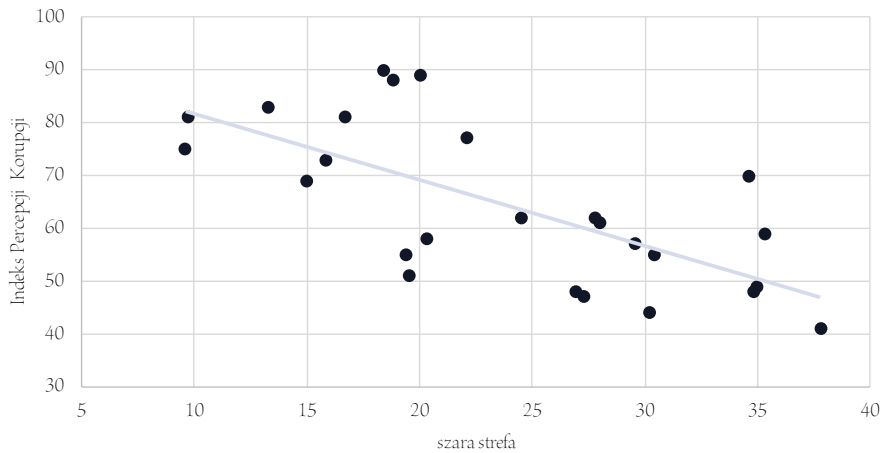

Wykres 1.
Zależność między poziomem szarej strefy (w % PKB) a PKB *per capita* (w tys. USD) w 2016 roku

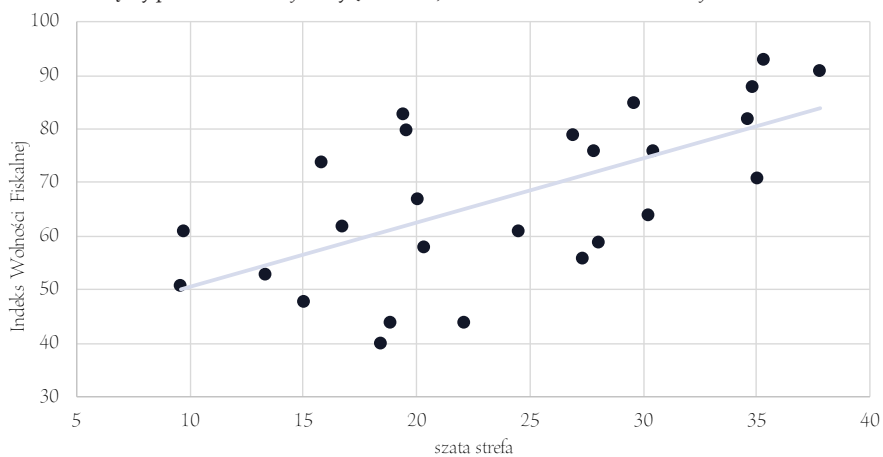
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Światowy (2016), Kelmanson i in. (2019).

Wykres 2.
Zależność między poziomem szarej strefy (w % PKB) a Indekssem Percepcji Korupcji w 2016 roku

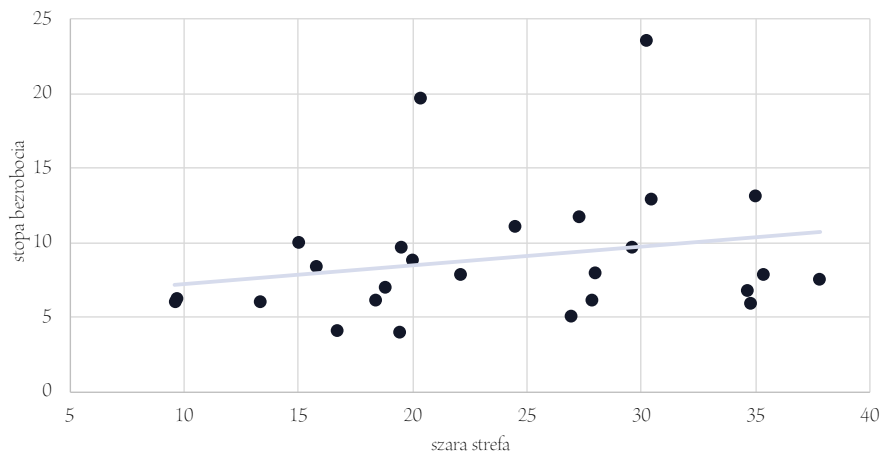
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Kelmanson i in. (2019), Transparency International (2016).

Wykres 3.
Zależność między poziomem szarej strefy (w % PKB) a Indekssem Wolności Fiskalnej w 2016 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Heritage (2016), Kelmanson i in. (2019).

Wykres 4.
Zależność między poziomem szarej strefy (w % PKB) a stopą bezrobocia (w %) w 2016 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Światowy (2020), Kelmanson i in. (2019).

Economic and financial causes of the shadow economy in the European Union

Abstract

Motivation: The shadow economy is a global problem due to economic links and population migrations. An unofficial economy exists in every country. Its level and characteristics are determined by the socio-cultural, economic and political-legal factors.

Aim: The aim of this article is to identify the causes of the shadow economy phenomenon and the description of its development in the European Union countries.

Materials and methods: A critical analysis of the literature on the subject, both Polish and foreign, and a statistical analysis were used. Empirical material is the data of the World Bank, the International Monetary Fund, the Heritage Foundation and Transparency International.

Results: In 2016, there was a strong relationship between the level of the shadow economy and the Index of Economic Freedom, the Index of Corruption Perception and GDP per capita. A much weaker relationship occurred between the scale of the unofficial economy and the unemployment rate. However, it cannot be concluded that this is not a factor influencing the decision to participate in the shadow economy.

Keywords: *shadow economy; unofficial economy; European Union*

JEL: *E26; E62*

